

Ryszard KAMIŃSKI, Grzegorz PYŻLAK, Jacek GOLEŃ (red.), *Duszpasterstwo rodzin. Refleksja naukowa i działalność praktyczna*, Teologia Praktyczna nr 22, Wydawnictwo i Drukarnia Diecezji Rzeszowskiej Bonus Liber, Lublin 2013, ss. 824.

Sytuacja małżeństwa i rodziny we współczesnym świecie nie jest łatwa. Kwestionowane i podważane w swojej istocie przez rozmaite nurty ideologiczne, wspierane przez propagandę wielu środków społecznego przekazu, małżeństwo i rodzina często nie znajduje wsparcia i ochrony w ustawodawstwie wielu państw europejskich i krajów wysoko rozwiniętych. Kościół, wierny nauczaniu Chrystusa, od wieków troszczy się i stoi na straży małżeństwa i rodziny. Niestety, nierzadko pozostaje w tym wysiłku osamotniony i opacznie rozumiany, także w niektórych wspólnotach chrześcijańskich.

Jan Paweł II przypominał, że przyszłość ludzkości kształtuje się przez rodzinę, co wymaga zaangażowania się wszystkich ludzi w ratowanie i umacnianie rodziny zbudowanej na małżeństwie (zob. *Familiaris consortio* 86). Posoborowi papieże uważali troskę o małżeństwo i rodzinę za jedno z najważniejszych dzieł i obowiązków Kościoła, a zwłaszcza jego pasterzy (zob. Paweł VI, *Humanum vitae* 30), a rozwój duszpasterstwa rodzin za priorytetowe działanie Kościoła (FC 65). Naprzeciw tym oczekiwaniom wychodzi przygotowanych przez pracowników naukowej specjalizacji duszpasterstwa rodzin Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, przy współpracy naukowców z innych ośrodków teologicznych w Polsce, podręcznik duszpasterstwa rodzin uwzględniający nauczanie Kościoła katolickiego oraz wymogi współczesnego życia małżeńskiego i rodzinnego.

Jak podkreśla inicjator podręcznika, ks. prof. Ryszard K a m i ń s k i, kierownik Katedry Duszpasterstwa Rodzin KUL JP II, przeobrażenia dokonujące się we współczesnej rodzinie domagają się innego niż dotąd spojrzenia na małżeństwo i rodzinę. „W takim kontekście wciąż aktualnym pytaniem jest, w jaki sposób ma się wyrażać obecnie troska Kościoła o małżeństwo i rodzinę? Jakie ma być dzisiaj duszpasterstwo rodzin? Jakie są zadania duszpasterstwa rodzin? Jakich ma ono używać metod i środków, aby najskuteczniej realizować założone cele? Kto ma być podmiotem duszpasterstwa rodzin?” (s. 21).

Obszerna, licząca ponad 800 stron pozycja składa się z ośmiu rozdziałów, które poprzedza *Słowo* przewodniczącego Rady do spraw Rodziny Konferencji Episkopatu Polski bp. Kazimierza Górnego, oraz *Wstęp*, a wieńczy *Zakończenie*, *Bibliografia*, *Nota o autorach* i *Wykaz skrótów*. Pierwszy rozdział (*Duszpasterstwo rodzin jako refleksja naukowa*) zawiera omówienie pojęcia i problematyki duszpasterstwa rodzin, jego normatywnego i praktycznego charakteru,

metod badawczych oraz stosunku duszpasterstwa rodzin i innych dyscyplin naukowych. Znajdziemy w nim także omówienie ośrodków naukowych duszpasterstwa rodzin w Polsce. Rozdział drugi podejmuje podstawy duszpasterstwa rodzin: antropologiczne, biblijno-teologiczne, socjologiczne, psychologiczne, pedagogiczne, biologiczno-medyczne. Zawiera także informacje o genezie i rozwoju duszpasterstwa rodzin. W trzecim rozdziale wskazano na najważniejsze „blaski i cienie” współczesnej rodziny. Z tych pierwszych uwzględniono dowartościowanie odpowiedzialnego rodzicielstwa i politykę prorodzinną państwa, a z drugich feminizm, homoseksualizm, antykoncepcję, aborcję, eutanazję i patologie występujące w rodzinie. Czwarty rozdział dotyczy duszpasterstwa rodzin jako działalności zbawczej Kościoła ukierunkowanej na rodzinę. W piątym rozdziale omówione zostały struktury i funkcje duszpasterstwa rodzin (ogólnokościelne, ogólnopolskie, diecezjalne, dekanalne), zaś w obszernym rozdziale szóstym (s. 309-655) zadania duszpasterstwa rodzin podzielone na trzynaście grup (m. in. obronę życia ludzkiego, przygotowanie do małżeństwa i życia w rodzinie, poradnictwo rodzinne i pedagogizację rodziców, katechezę małżonków i rodziców, pomoc rodzinie oraz troskę o rodziny w sytuacjach szczególnych). Z kolei zagadnieniom rodziny jako podmiotu urzeczywistnienia się Kościoła poświęcony został rozdział siódmy. Ostatni rozdział opisuje formację osób przygotowujących się do działalności w duszpasterstwie rodzin. Czytelnik znajdzie tutaj informacje dotyczące sposobów przygotowania świeckich pracowników duszpasterstwa rodzin oraz alumnów seminariów, a także formacji osób już pracujących w duszpasterstwie rodzin.

Duszpasterstwo rodzin, to nie tylko działalność Kościoła skierowana do osób żyjących w małżeństwie i zbudowanej na nim rodzinie oraz do tych, którzy przygotowują się do zawarcia małżeństwa i złożenia rodziny. Jest to także – stosunkowo młoda – subdyscyplina teologii pastoralnej, wypracowująca podstawy, normy i zasady dla działalności Kościoła ukierunkowanej na rodzinę. Wymienione powyżej dwa znaczenia terminu „duszpasterstwo rodzin” wzajemnie się dopełniają, będąc wymiarami tej samej rzeczywistości, którą są kwestie związane z małżeństwem i rodziną. Duszpasterstwo rodzin częściej kojarzone jest z działalnością Kościoła, a rzadziej z refleksją naukową. Tymczasem jest ono także refleksją naukową o urzeczywistnianiu się Kościoła w rodzinie. Jako subdyscyplina teologii pastoralnej duszpasterstwo rodzin ma „własny, wyodrębniony w ramach teologii pastoralnej przedmiot materialny, którym jest małżeństwo i rodzina, zaś formalny punkt widzenia przedmiotowej dziedziny duszpasterstwa rodzin wyznaczają uwarunkowania czasów obecnych, w których małżeństwo i rodziny żyją oraz podejmują działalność” (s. 25).

Jako subdyscyplina teologii pastoralnej duszpasterstwo rodzin ma wymiar normatywny i praktyczny, który musi być uwzględniany w podejmowanej w jego ramach refleksji naukowej. Dzieło pt. *Duszpasterstwo rodzin* wyraźnie akcentuje oba wymiary, co widoczne jest już w podtytule – *Refleksja naukowa i działalność duszpasterska* – i planie omawianego podręcznika. Po zaprezentowaniu kluczowych dla tej dyscypliny pojęć, następuje obszerny rozdział poświęcony podstawom duszpasterstwa rodzin. Dopiera na takim fundamencie można ukazywać praktyczny wymiar duszpasterstwa rodzin. Dzięki temu tak formułowane propozycje i postulaty pastoralne będą miały nie tylko uzasadnienie prakseologiczne, ale głębsze podstawy, a zwłaszcza tak istotne dla duszpasterstwa rodzin podstawy biblijno-teologiczne. W ten sposób proponowane formy, środki, metody duszpasterstwa rodzin uzyskują solidną podbudowę we wspomnianych podstawach, a także – z powodu ukazania blasków i cieni współczesnej rodziny – osadzenie w obecnej sytuacji, która wpływa na kondycję małżeństwa i rodziny.

Chociaż duszpasterstwo rodzin, ujmowane jako refleksja naukowa, w znaczący sposób rozwija się w ostatnich latach, to jednak nadal istnieje wiele kwestii do końca nierozwiązanych lub pozostających na etapie dyskusji naukowej. Redaktorzy podręcznika są świadomi, że status naukowy duszpasterstwa rodzin nie jest jeszcze ostatecznie rozstrzygnięty. Sami opowiadają się za ujęciem duszpasterstwa rodzin jako subdyscypliny szeroko rozumianej teologii pastoralnej, tak jak np. teologii charytatywnej lub misjologii. Niektórzy autorzy uważają, że jest ono częścią teologii pastoralnej szczegółowej, rozumianej w wąskim znaczeniu (s. 25-26, 781). Dopracowania i pogłębienia wymaga także przedmiot materialny i formalny duszpasterstwa rodzin oraz podział wspomnianej dyscypliny naukowej.

Przygotowanie i opublikowanie podręcznika z danej dziedziny nauki stanowi swego rodzaju zebranie, uporządkowanie i podsumowanie wiedzy z tego zakresu. Staje się on ważnym punktem odniesienia na drodze rozwoju każdej dyscypliny naukowej. Jednak nie tylko zamyka i podsumowuje dorobek i osiągnięcia dyscypliny naukowej, ale także otwiera dyskusję, wskazuje kolejne pola badawcze, prowokuje do dalszych poszukiwań. Jasne określenie pojęcia i problematyki duszpasterstwa rodzin, jak i podkreślenie jego wymiaru normatywnego i praktycznego pozwala przypuszczać, że omawiany podręcznik przyczyni się do twórczego rozwoju zarówno refleksji naukowej nad duszpasterstwem rodzin, jaki i konkretnej działalności na rzecz małżeństwa i rodziny. Razem z redaktorami podręcznika trzeba mieć nadzieję, że będzie on służył jako pomoc w formacji pastoralnej nie tylko studentom wydziałów teologicznych oraz wydziałów i kierunków nauk o rodzinie, alumnom oraz laikatowi zaangażowanemu apostołsko, ale także „duszpasterzom rodzin, duszpasterzom parafialnym, katechetom

i doradcom rodzinnym, osobom zaangażowanym w poradnictwie małżeńsko-rodzinnym oraz małżonkom i rodzicom, którzy na co dzień spotykają się z poruszonymi w podręczniku problemami. Służyć on może także wszystkim osobom poszukującym prawdy o małżeństwie i rodzinie w Kościele oraz pragnącym włączyć się aktywnie w duszpasterstwo rodzin” (s. 22).

Marek Fiałkowski OFMConv, Lublin

Dariusz KUŹMINA, *Wazowie a Kościół w Rzeczypospolitej*, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych Wydział Historyczny Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2013, ss. 352 + ilustr.

Doktor hab. Dariusz Kuźmina po odbyciu studiów w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego i uzyskaniu w 1992 r. magisterium z zakresu historii nowożytnej na podstawie pracy zatytułowanej *Jan Kazimierz a Towarzystwo Jezusowe*, napisanej pod kierunkiem prof. Jana Dziegielewskiego, został zatrudniony w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW. Pod kierunkiem tegoż promotora w 1998 r. uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy *Katechizmy w Rzeczypospolitej XVI i na początku XVII wieku*. Siedem lat później, w 2005 r., na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego uzyskał stopień doktora habilitowanego na podstawie dorobku naukowo-dydaktycznego oraz rozprawy *Jakub Wujek. Pisarz, tłumacz i misjonarz*. W 1998 r. D. Kuźmina został zatrudniony na stanowisku adiunkta w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych UW, pełniąc w latach 2005-2008 funkcję zastępcy dyrektora IINiSB. W 2007 r. został zatrudniony na stanowisku profesora Uniwersytetu Warszawskiego, obejmując w następnym roku obowiązki dyrektora tegoż Instytutu.

Główny przedmiot jego zainteresowań i prac badawczych stanowi problematyka historii Rzeczypospolitej Obojga Narodów XVI i XVII w., osadzona w kontekście wybranych zagadnień historii Europy z podkreśleniem dziejów oraz roli Kościoła katolickiego. Dużo uwagi i miejsca poświęca on również badaniom z dziedziny bibliologii i informatologii oraz ochronie dziedzictwa narodowego Polonii poza granicami Polski, zwłaszcza we Francji.

Monografia Dariusza Kuźminy, przedstawiona w postępowaniu dotyczącym nadania tytułu profesora nauk humanistycznych, stanowi rezultat wieloletniej pracy badawczej prowadzonej w Instytucie Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Aczkolwiek studia poświęcone rozmaitym aspektom losów i dokonań Rzeczypo-